

Economie și societate. Perspectiva *Noii economii*

Economie et société.
L'approche de la *Nouvelle Economie*

(Résumé)

La dynamique du monde réel, la perpétuelle évolution vers l'innovation constituent le support pour comprendre la manière dont „l'action individuelle d'entreprise et les forces systématiques du marché mises en branle par la liberté de la découverte et par l'innovation de l'entreprise conduisent l'imagination humaine vers la délivrance de l'humanité du chaos de la complète ignorance mutuelle.”¹ La liberté politique existe dans la mesure où elle engendre la liberté économique, et la liberté économique devient réelle seulement si elle impose à l'espace du social un modèle d'interaction individuelle à même d'éliminer les tentatives centralisatrices, qui planifient. C'est la raison pour laquelle, au-delà de l'entendement des résultats et des buts du processus du marché, il devient essentiel de comprendre le processus en lui-même, en tant que procédure compétitive de découvrir le savoir qui n'est pas accessible aux individus particuliers. Dans l'espace économique ou dans l'espace social en général, le savoir est essentiellement fragmenté, impossible à exprimer dans le langage conceptuel (*explicite*) qui justifierait les mécanismes d'un centre de contrôle. Si le marché perd sa fonction épistémique – celle de découvrir des faits (des réalités) qui, autrement, ne pourraient être connus ou utilisés – alors la liberté sera remplacée par des projets d'ingénieur social. Mais, ce qui manquera toujours à l'ingénieur social sera justement le contrôle total sur les informations qu'il devrait gérer. Grâce à cela, la compétition au cadre du marché libre offre les prémisses pour découvrir ce qui se soustrait à toute planification et, dans ce contexte, seulement l'entrepreneur peut transformer l'incertitude en condition de la liberté.

Cercetătorii care s-au ocupat de analiza proceselor de transformare economică și socială care caracterizează economiile avansate (dezvoltate) au propus o multitudine de „etichete” (uneori:

identice conceptual) pentru a defini aceste transformări: economie a informației, *knowledge – based economy, the learning economy, economie digitală, economie Internet, economie virtuală, e-economie*, și bineînțeles *noua economie*. Atunci când accentul este pus pe profunzimea implicațiilor sociale induse de noua economie, termenul „societate” este

---

¹ Kirzner, Israel M., *Discovery and the Capitalist Process*, University of Chicago Press, Chicago, London, 1985, p. 67

un substitut pentru cel de economie. Numărul mare al acestor etichetări reprezintă practic un indicator relevant pentru perioada de tranziție a economiei mondiale, perioadă caracterizată de reînnoiri și schimbări structurale profunde. În general putem identifica două perspective generale de analiză și înțelegere a *noii economii*: în sens larg, *noua economie* poate fi înțeleasă ca o regăsire și operaționalizare a principiilor liberale având ca nucleu prezervarea libertății și a sferei private a individului, cu toate implicațiile economice, politice și sociale care decurg dintr-o astfel de abordare; în sens restrâns, *noua economie* este denumirea procesului care grupează transformările sectorului economic ca urmare a înlocuirii paradigmei industriale cu cea post-industrială (ca urmare a emergenței capitalului uman, a cunoașterii ca principal factor de producție).

Economia informației și economia bazată pe cunoaștere sunt concepte mai vaste și mai vechi, iar din punct de vedere analitic au preeminență în raport cu noua economie, deoarece surprind tendința majoră cu privire la modificarea rolului pe care cunoașterea și inovația îl au în domeniul economic; doar dintr-o astfel de perspectivă (a cunoașterii, a informației) putem înțelege emergența noii economii.

În termeni clasici, succesul noii economii va fi reflectat de creșterea economică, în special de creșterea productivității. Acest lucru devine din ce în ce mai mult o certitudine pentru economia americană, însă va fi nevoie de timp pentru ca efectele benefice ale noii tendințe mondiale să fie resimțite și la nivelul altor economii (Uniunea Europeană se situează din acest punct de vedere cu mult în urma USA și a Japoniei)².

² Barfield, Claude E., Heiduk, Gunter, Welfens, Paul J. J. (ed.), *Internet, Economic Growth and Globalization*, Springer, Berlin, 2003, pp. 16-17

Pentru înțelegerea specificității noii economii și a modului ei de funcționare trebuie să surprindem modul în care, din perspectiva subiectivității Școlii Economice Austriece, este definit unul dintre pilonii săi de rezistență, anume: antreprenorul (antreprenoriatul).

Deși, în 1911, Joseph Schumpeter, în lucrarea *The theory of economic Development*, a fost primul exponent al Școlii mai sus menționate, care a utilizat cadrul economic pentru a defini rolul fundamental care revine antreprenorului, totuși, adevărata origine a acestei abordări trebuie identificată în concepțiile filosofico-economice ale lui Ludwig von Mises și F. A. Hayek.³ Astfel, ”de la Mises am învățat că piața este un proces antreprenorial (the market as entrepreneurially driven process). De la Hayek am învățat să apreciem rolul cunoașterii și al dezvoltării cunoașterii prin interacțiunea pieței (market interaction), pentru echilibrarea procesului.”⁴ Concepția lui Mises despre piață ca proces antreprenorial devine aspectul esențial pentru descrierea și înțelegerea interacțiunilor economice: „Forța care susține (the driving force) procesul economic nu este dată nici de consumatori, nici de proprietarii (deținătorii) de mijloace de producție – pământ, capital, muncă – ci de antreprenorii care promovează (acționează) și speculează (the promoting and speculating entrepreneurs)... Speculația care generează profit (profit-seeking speculation) este forța care susține piața precum și forța care susține producția.”⁵ Pe de altă parte, Israel M. Kirzner, atunci când se referă la rolul

³ În tradiția Școlii Austriece, Schumpeter este cel care introduce termenul „inovații”, drept caracteristică fundamentală a antreprenorului, a mediului economic.

⁴ Kirzner, Israel M., *The Driving Force of the Market. Essays in Austrian Economics*, Routledge, London, 2000, p. 22

⁵ Mises, Ludwig von, *Human Action*, Yale University, New Haven, 1963, pp. 325-326

pieței, face referire la Hayek, pentru a evidenția importanța acesteia în difuzia informației, și astfel explică funcția antreprenorială: „concepția de pionierat a lui Hayek asupra procesului pieței ca fiind unul de diseminare a informației și de descoperire ne oferă (linia directoare), viziunea generală pentru perspectiva antreprenorială asupra proceselor pieței.”⁶

Mises, în termeni funcționali, definește antreprenoriatul ca fiind totalitatea, ansamblul acțiunilor umane desfășurate în cadrul economiei de piață, pentru că, tocmai aceste activități ale antreprenorului vor face posibilă starea *evenly rotating economy* în condițiile în care nu apar noi schimbări. Dar în același timp trebuie evidențiat faptul că „în construcția imaginară a *evenly rotating economy* nu mai este loc pentru activitatea antreprenorială.”⁷ De aceea, pentru Mises important este procesul pieței, ca realitate contrastantă (și astfel interpretabilă, cuantificabilă) cu constructorul imaginar al *evenly rotating economy*. Rolul economiei nu poate fi identificat cu „descrierea matematică” a stărilor de echilibru, ci dimpotrivă, „problema care trebuie soluționată este reprezentată de analiza procesului pieței.”

Hayek insistă asupra rolului cunoașterii, asupra modificării și dezvoltării cunoașterii în decursul participării la procesul pieții. Iar dacă „dorim să iterăm că, în anumite condiții, indivizii tind către o stare de echilibru, trebuie să explicăm prin ce proces dobândesc cunoașterea necesară.”⁸ (pentru atingerea unei astfel de stări). Pentru Hayek, procesul de echilibru al pieței este, prin urmare, procesul prin care participanții (la relațiile economice) ajung să dețină o cunoaștere mutuală cât mai

adecvată despre planurile și acțiunile celorlalți.

Acțiunea umană, înțeleasă în termenii specifici ai acțiunilor speculative, imaginative ale antreprenorului care descoperă oportunitățile pentru a profita de condițiile dezechilibrului, la care se adaugă componenta epistemologică, din perspectiva căreia în urma interacțiunilor pe piață, cunoașterea este mereu îmbogățită și rearanjată determină înlocuirea conceptului neoclasic de „echilibru competitiv” cu cel dinamic, de „competiție”. „Competiția catalactică” trebuie înțeleasă în sensul în care „pe piață orice comodată intră în competiție cu toate celelalte comodată”⁹; competiția „se manifestă prin faptul că vânzătorul trebuie să fie superior celorlalți, operând bunuri și servicii mai bune și mai ieftine, iar cumpărătorul trebuie să fie superior celorlalți (cumpărători), oferind prețuri mai mari.”¹⁰ Așadar, noțiunea centrală care marchează trecerea de la „competitivitate” la „competiție” este cea de „rivalitate dinamică”. În critica pe care Hayek o aduce modelului competitiv, va spune că „în starea de «echilibru competitiv» se presupune că datele disponibile pentru diferiți indivizi sunt în întregime ajustate (ajustabile), pe când problema care necesită explicații este legată de natura procesului prin care aceste date sunt astfel ajustate.”¹¹ În aceste condiții competiția nu poate fi percepută și analizată decât ca un proces dinamic, „un proces esențial pentru formarea opiniei (opiniilor) [...] Competiția creează părerile indivizilor despre ceea ce este cel mai bun și cel mai ieftin, și datorită ei, devin conștienți de posibilitățile și oportunitățile lor. Este un proces care implică o continuă schimbare în structura datelor, iar această semnificație va fi

⁶Kizner, Israel M., „Creativity and/or Alertness: A Reconsideration of the Schumpeterian Entrepreneur”, *Review of Austrian Economics*, 11, 1999, pp. 5–17

⁷Mises, Ludwig von, *Human Action*, p. 253

⁸Hayek, F.A., *Individualism and Economic Order*, Routledge and Kegan Paul, London, 1952, p. 46

⁹Mises, Ludwig von, *Human Action*, p. 278

¹⁰Idem, p. 274

¹¹Hayek, F.A., *Individualism and Economic Order*, Routledge and Kegan Paul, London, 1952, p. 94

complet eludată de orice teorie care tratează datele ca fiind constante.”¹²

Așadar, definind piața din perspectiva competiției, atât Mises cât și Hayek, nu sunt interesați în primul rând de rezultatele și scopurile procesului pieței, ci de procesul în sine, de ceea ce reprezintă piața, competiția ca „procedură de descoperire” a cunoașterii inaccesibile indivizilor particulari.

Când susține natura dispersată a cunoașterii umane (cunoaștere inaccesibilă în totalitate indivizilor particulari), Hayek nu se referă la cunoașterea științifică (posibil de centralizat) ci la cunoașterea care permite interpretarea și înțelegerea socialului. Dacă putem admite că, în cazul cunoașterii științifice „un grup de experți pot fi în poziția de a deține și comanda cele mai bune cunoștințe disponibile,”¹³ lucrul acesta nu se mai întâmplă și în cazul științei sociale, aceasta deoarece există „o cunoaștere a particularului, o cunoaștere dominată de condițiile circumstanțiale ale timpului și spațiului, care nu poate exista decât dispersată printre indivizi.”¹⁴ Cunoașterea științifică (cunoașterea regulilor generale) nu este decât o parte din întreaga cunoaștere umană, întrucât mai există „o arie de cunoaștere importantă, dar neorganizată, care nu poate fi numită științifică, în sensul cunoașterii regulilor generale: cunoașterea circumstanțelor particulare de timp și spațiu.”¹⁵

Astfel în spațiul economic, sau în spațiul socialului cunoașterea este esențialmente una „dispersată”, iar prin aceasta trebuie să înțelegem o „cunoaștere practică” specifică circumstanțelor individuale.

Cunoașterea socială este înmagazinată în reguli, iar astfel de reguli nu sunt articulate conștient, dar în schimb respectarea lor este esențială pentru eficacitatea acțiunilor noastre; mai mult chiar, asemenea reguli sunt foarte greu de înlăturat sau de modificat, chiar dacă, în manieră carteziană, nu le putem demonstra adevărul absolut: „faptul că nu trebuie să credem nimic din ce a fost demonstrat ca fiind fals, nu înseamnă că trebuie să credem doar ceea ce a fost demonstrat ca fiind adevărat.”¹⁶ Ceea ce se poate itera cu certitudine este că acest tip specific de cunoaștere capătă forma „cunoașterii tacite”: se referă mai curând la cunoașterea „îndemânărilor” decât la cea a faptelor.

Termenul de cunoaștere tacită „a fost propus de către Michael Polanyi, atunci când în lucrarea *The Study of Man*, făcea diferența dintre „cunoașterea tacită și cunoașterea explicită”: „ceea ce de obicei descriem ca fiind cunoaștere, așa cum este formulată în cuvinte sau reprezentări (maps), sau în formule matematice, este doar un anumit tip de cunoaștere; pe de altă parte, cunoașterea neformulată, ca cea pe care o avem când vrem să facem ceva, este altă formă de cunoaștere. Dacă o numim pe prima cunoaștere explicită și pe cea de a doua, cunoaștere tacită, atunci putem spune că întotdeauna cunoaștem tacit că deținem o cunoaștere explicită adevărată.”¹⁷

De asemenea o distincție asemănătoare făcea Gilbert Ryle, între „a cunoaște cum” și „a cunoaște că” (*Know how – Know that*), considerând ca și Hayek, faptul că „*Knowing how* nu este reductibilă la *Knowing-that*, și că predicatul inteligenței sunt definibile în termenii *know-how*,”¹⁸ sau

¹² Idem, p. 106

¹³ Hayek, F.A., *Law Legislation and Liberty, Rules and Order (vol.I)*, The University of Chicago Press, 1973, p. 80

¹⁴ Hayek, F. A., *The Counter-Revolution of Science*, The Free Press of Glencoe Collier – Macmillan Canada, 1969, p. 183

¹⁵ Hayek, F. A., *Rules and Order*, p. 80

¹⁶ Hayek, F.A., *Constitution of Liberty*, Routledge and Kegan Paul, London, 1960, p. 64

¹⁷ Polanyi, Michael, *The Study of Man*, The University of Chicago Press, Chicago, 1959, p. 12

¹⁸ Ryle, Gilbert, *Collected Papers*, vol.2, Hutchinson of London, London, 1971, p. 224

Michael Oakeshott când propunea termenul de „cunoaștere tradițională.”¹⁹ În acest sens, al faptului că în ultimă instanță cunoașterea este practică, Hayek subscrie la teza preeminenței coordonatei practice (tacite) în constituirea cunoașterii umane. Aceasta nu înseamnă însă că Hayek respinge posibilitatea cunoașterii teoretice, ci că reconstrucția teoretică a cunoașterii practice nu poate fi decât una incompletă, deoarece în viziunea lui Hayek „cunoașterea teoretică este întotdeauna doar cunoașterea ordinii abstracte sau a patternurilor și, adesea (în științele sociale, spre exemplu) se confundă cu cunoașterea principiului în termenii căruia astfel de patternuri pot fi înțelese,²⁰ deoarece „teoria reprezintă pentru el doar parte vizibilă a cunoașterii tacite, cea mai mare parte a acesteia fiind dincolo de puterea noastră de articulare”.²¹

„Cunoașterea explicită” sau, în general, „teoria” reprezintă doar acea formă a cunoașterii care poate fi exprimată prin intermediul cuvintelor, simbolurilor sau legăturilor dintre acestea (este cunoașterea științifică, cunoașterea specifică științelor exacte).

Faptul că procesele sociale spontane generează cunoaștere tacită este un element crucial pentru teoria politică liberală, deoarece pune sub semnul întrebării și, în ultimă instanță, exclude posibilitatea planificării. De asemenea, trebuie subliniat că mare parte din cunoașterea socială și politică este efemeră, lucru datorat tocmai impredictibilității naturii umane, al cărui produs este. Prin urmare, singura posibilitate care ar face posibilă creația rațională (*rationaly design plan*) ar fi „dacă acțiunea umană, definită în termeni de opțiuni sau

alegeri, ar fi una predictibilă; doar în acest caz «stările» sociale ar putea fi reproduse mecanic.”²² Aceasta evident, nu exclude anumite regularități, în natura umană „tendința individuală de maximizare a interesului pecuniar, făcând posibilă economia ca știință, însă, fiind totuși, insuficientă pentru a putea face predicții cantitative exacte în științele sociale.”²³

Altfel spus, analiza pieței, analiza comportamentului uman pe piața liberă nu este neapărat una „rațională”; grila raționalității poate fi aplicată doar în cazul în care se produce ingerința guvernului (sau a oricărei instanțe planificatoare) în mecanismul cererii și ofertei, în fluxul de cunoaștere (tacită). Deci, politicile de prețuri și venituri, perturbând mecanismele pieței, nu permit o alocare eficientă a resurselor și reduc productivitatea unei economii de schimb.”²⁴ Prin urmare, procesele spontane „descentralizate” exprimă o „raționalitate” imposibil de cuprins în întregime în limbajul conceptual, care ar justifica mecanismele unui centru de control: „înainte de a exista piața este imposibil să existe un planificator care să știe care sunt cererile individuale.”²⁵

Valorizarea acestei formule a cunoașterii, dincolo de determinațiile teoretice, dar fără însă a le exclude, în științele sociale nu înseamnă altceva decât că, dacă cea mai mare parte a cunoașterii utilizate este inarticulată și imposibil de articulat, indivizii „vor ști întotdeauna mai mult decât vor putea spune.”²⁶ Astfel Hayek, așa cum a făcut-o și în *Constituția libertății*, va putea extrage unul din principalele argumente în favoarea libertății, tocmai din ignoranța umană – „un regim liber (liberal) permite utilizarea cunoașterii așa cum nu

¹⁹ v. Oakeshott, Michael, *Raționalismul în politică*, Ed. All, București, 1995

²⁰ Gray, John, *Hayek on Liberty*, Basil Blackwell, Oxford, 1984, pp. 14-15

²¹ Idem, p. 15

²² Barry, Norman P., *The New Right*, Croam Helnn, U.S.A., 1987, p. 31

²³ Idem, p. 31

²⁴ Ibidem, p. 31

²⁵ Ibidem, p. 32

²⁶ Gray, John, op. cit., p. 15

știm (și nu vom putea niciodată ști): orice regim centralizat acare se sprijină doar pe cunoașterea explicită, va exploata doar o mică parte din cunoașterea disponibilă – acea mică parte care este exprimabilă în raționamente și propoziții.²⁷ Doar un astfel de regim permite utilizarea întregii cunoașteri disponibile în societate și, prin aceasta, devine singurul care poate oferi premisele necesare instituirii libertății.

În general, „cunoașterea există doar ca o cunoaștere individuală. Nu este mai mult decât o metaforă a vorbi despre cunoașterea societății, ca întreg. Suma cunoașterii tuturor indivizilor nu există nicăieri ca un tot unitar.”²⁸ Așadar, cunoașterea economică (parte a cunoașterii sociale) nu va putea exista niciodată sub forma unui corpus coerent organizat, ci doar, sub formă incompletă și dispersată în rândul tuturor membrilor unei societăți. În acord cu această viziune cunoașterea economică nu poate fi concentrată la nivelul unui intelect (sau la nivelul unei instituții) și aceasta face imposibilă și absurdă orice ce încercare de centralizare a sa.

Această teză a cunoașterii umane limitate nu este o realitate empirică sau contingentă privitoare la ființa umană, realitate care poate fi modificată (alterată) prin evoluția tehnologică. Este mai curând „o teză filosofică privitoare la forma în care există cunoașterea în lume și la modul în care aceasta devine accesibilă indivizilor.”²⁹

În acest context „epistemologic”, dacă o economie se dorește a fi de succes, atunci trebuie să poată face față „diviziunii” sau fragmentării cunoașterii, trăsături atât de caracteristice societăților contemporane. Problema cu care se confruntă spațiul socialului se referă „doar la modalitatea de alocare a resurselor «date», dacă

«date» înseamnă înțelesul dat de fiecare individ în parte, care, în mod deliberat, oferă un răspuns problemelor ridicate de acest set de «date». Este mai curând o problemă a felului în care putem asigura cea mai bună utilizare a resurselor cunoscute tuturor membrilor societății, pentru a atinge scopuri a căror importanță relativă este cunoscută doar de acești indivizi. Pe scurt, este o problemă de utilizare a cunoașterii care nu este dată cuiva în întregime.”³⁰

Correspondentul modern al „mâinii invizibile” propuse de Adam Smith este descoperit de Hayek sub forma „ordinii spontane”, care în domeniul economic se exprimă sub forma „catallaxy”, adică „ordinea indusă de ajustările mutuale dintre diversele economii particulare. Catallaxy este astfel, un tip special de ordine spontană, produsă de piață, prin intermediul indivizilor care acționează respectând legile proprietății, legile civile și contractele.”³¹

³⁰ Hayek, F. A., *Individualism and Economic Order*, pp. 77-78

³¹ Hayek, F. A., *Law, Legislation and Liberty*, vol.2: *The Mirage of social Justice*, Routledge and Kegan Paul, 1976, pp. 107-108; „Confuzia care s-a creat datorită ambiguității termenului economic este atât de profundă, încât devine necesară limitarea utilizării sale la înțelesul original, acela de a descrie un complex de acțiuni deliberat co-ordonate, servind (o singură scală de scopuri) un singur set de scopuri și adoptarea altui termen pentru a descrie sistemul numeroaselor economii interrelaționate care constituie ordinea pieței (market order). Din moment ce numele «catalactic» a fost de mult sugerat pentru știința care se ocupă cu ordinea pieței și, a fost recent vitalizat, este normal să adoptăm un termen corespunzător pentru însăși ordinea pieței. Termenul „catalactics” a fost derivat din versul grecesc katallatein (sau Katallasein) care, în mod semnificativ, înseamnă nu doar «a schimba (to exchange)» ci, de asemenea, «a admite (accepta) în comunitate (to admit into the community)» și «a schimba din dușman în prieten (to change from enemy into friend)». De aici a fost derivat adjectivul «catalactic» pentru a înlocui pe cel de «economic», descriind tipul fenomenelor cu care se ocupă știința catalactics. Vechii greci nu știau nici acest

²⁷ Idem, pp. 15-16

²⁸ Hayek, F.A., *Constitution of Liberty*, pp. 24-25

²⁹ Barry, Norman P., *Hayek's Social and Economic Philosophy*, MacMillan Press, London, 1979, p. 10

Termenul „economie” nu poate și nu trebuie folosit, tocmai deoarece el implică ierarhia și design-ul, fiind mai curând specific pentru tipul de organizare internă a actorilor economici. De aceea, „confuzia dintre «catallaxy» și «economie» provine, în cele din urmă, din inabilitatea de înțelege că ordinea care este produsul coordonării conștiente – ordinea ierarhiei manageriale dintr-o corporație – este ea însăși dependentă de o ordine spontană mai cuprinzătoare. Pretenția că domeniul schimburilor umane (economia) să fie subiectul planificării, este practic pretenția de a reconstrui viața socială după modelul unei fabrici, a unei armate, sau a unei corporații, sau, cu alte cuvinte, după modelul unei organizații autoritare.”³²

În manieră asemănătoare cu economia de piață a lui Smith, „catallaxy”-a lui Hayek produce bunăstarea colectivă prin urmărirea și îndeplinirea intereselor individuale; la fel ca Smith, Hayek susține că nici un mecanism – în afară de laissez-faire-ul sistemului de piață creat de societate nu poate realiza, mai imparțial și mai eficient, acest obiectiv. Imparțialitatea „catallaxy”-ei este de o importanță fundamentală pentru F.A. Hayek, din moment ce outcom-ul ordinii de piață oferă o alocare echitabilă a resurselor, din moment ce obiectivele pieței nu pot fi ierarhizate (planificate): „Sarcina oricărei activități economice este aceea de a reconcilia obiectivele care intră în competiție decidând pentru care dintre

acestea vor fi alocate resursele limitate existente. Ordinea pieței reconciliază cererile diferitelor scopuri non-economice prin intermediul singurului proces, de pe urma căruia beneficiază toți – fără a oferi siguranța că cele mai importante cereri vor avea întâietate în fața celor mai puțin importante, pentru simplu fapt că într-un astfel de sistem nu poate exista doar o singură ordine a nevoilor.”³³ Astfel piața oferă cea mai bună soluție pentru problemele economice ale unei societăți, deoarece doar acest tip de ordine spontană oferă informații despre felul în care „se poate asigura cea mai bună utilizare a resurselor aflate la dispoziția membrilor unei societăți, pentru îndeplinirea obiectivelor a căror importanță relativă este cunoscută doar de acești indivizi.”³⁴

Pe piața liberă, spre deosebire de economiile planificate (planificarea economică fiind ea însăși o absurditate), informația, cunoașterea este transmisă și coordonată „automat” prin intermediul mecanismului prețurilor, într-un proces de competiție neîngrădită. Astfel, funcția epistemică (fundamentală) a pieței este surprinsă de Hayek atunci când consideră competiția ca fiind „procedura prin care sunt descoperite asemenea fapte (realități), care altfel nu ar putea fi cunoscute, sau măcar nu ar putea fi folosite.”³⁵ De aceea, această cunoaștere este „fragmentată local și temporar.” Mai mult, după cum deja am arătat, cunoașterea care echilibrează spațiul economic, permițând conviețuirea diferitelor „planuri” personale, nu este o cunoaștere teoretică, ci una practică, imposibil de centralizat; este o cunoaștere „a oamenilor, a condițiilor locale (concrete) și a circumstanțelor speciale (distincte).”

---

termen și nici substantivul corespunzător; dar, dacă ar fi avut unul atunci acesta ar fi fost katallaxia. Din acesta putem forma termenul englezesc catallaxy, pe care îl vom utiliza pentru a descrie ordinea care decurge din ajustarea mutuală a economiilor individuale pe piață. (O) Catallaxy este, prin urmare, acel tip special de ordine spontană produsă de piață prin intermediul indivizilor care acționează în interiorul (cadru) regulilor legii proprietății, a legii civile și a contractului”, Hayek, F. A., *The Mirage of Social Justice*, pp 108-109

³² Gray, John, op. cit., pp. 35-36

³³ Hayek, F. A., *The Mirage of Social Justice*, p. 113

³⁴ Hayek, F.A., *Individualism and Economic Order*, p. 80

³⁵ Hayek, F.A., *New Studies in Philosophy, Politics, Economics and the History of Ideas*, Routledge, London, 1978, p. 191

Așadar, problema diviziunii, a fragmentării cunoașterii devine „problemă centrală a economiei ca știință socială.”³⁶

Refuzul de a accepta structura mozai-cată a cunoașterii specifice spațiului social este efectul direct al încercării de a coordona „conștient” (rațional) însuși procesul social, sub forma diferitelor inginerii sociale sau politice, care au culminat sub forma a ceea ce Saint-Simon numea „socialism științific”. Ceea ce-i lipsește inginerului social (politic) este, în primul rând controlul deplin asupra informațiilor, pe care ar trebui să le gestioneze, iar pe de altă parte plasându-se într-o paradigmă teoretică (științifică) refuză acel tip de cunoaștere specifică, despre care Hayek spune că „este aproape în totalitate o cunoaștere a circumstanțelor particulare ale timpului sau spațiului sau, poate, o tehnică de descoperire a acestor circumstanțe într-un mediu dat”.³⁷ De aceea, locul inginerului (social sau politic) este luat, atât în cazul lui Hayek, cât și în cazul întregii tradiții liberale a *Noii Drepte*, de „antreprenor”, de instituția antreprenoriatului.

Descoperirea antreprenorială ca teorie a procesului pieței poate fi astfel reconstruită pe trei noțiuni interrelaționate: a) rolul antreprenorial (antreprenorului); b) rolul descoperirii și c) competiția (rivalrous competition).³⁸

a) Rolul antreprenorului

Teoria standard neoclasică a echilibrului exclude noțiunea de antreprenor, din moment ce piața este în întregul ei echilibrată, iar profitul antreprenorial nu poate rezulta decât din perpetua ajustare a inputurilor și outputurilor pieței; însă în

concepția dinamică asupra procesului pieței impusă de Școala Austriacă antreprenorul este agentul esențial.

Pentru Mises, termenul antreprenor este definiția dată individului care „acționează în conformitate cu modificările datelor de pe piață (pieței)”³⁹; antreprenoriatul este acțiunea umană „înțeleasă din perspectiva incertitudinii inerente oricărei acțiuni.”⁴⁰ Or, tocmai această înțelegere a acțiunii umane, propusă de Mises, implică existența „unui cadru open-ended în interiorul căruia toate deciziile sunt marcate în mod esențial de caracterul speculativ al noțiunii de antreprenoriat”, iar eliberarea microeconomiei din teoria îngustă a echilibrului general, permite „recunoașterea elementului speculativ prezent în decizia individuală (individual decision-marking) și încorporarea activității omului de afaceri din lumea reală în cadrul teoretic care oferă înțelegerea procesului pieței.”⁴¹ Antreprenorul este cel care încearcă să profite de dezechilibrele pieței (ex. alocarea inadecvată a resurselor) pentru a-și maximiza profitul. Într-o lume incertă și imposibil de previzionat (lumea reală) procesul antreprenorial nu poate garanta atingerea stării de echilibru, însă urmărirea profitului este singurul mod care tinde să orienteze piața către ceea ce poate fi numit – „direcție echilibrată” („equilibrative direction”). Această strategie devine posibilă doar în măsura în care există posibilitatea evitării erorilor antreprenoriale anterioare, „tendința erorilor antreprenoriale de a fi înlocuite de corecții antreprenoriale aducătoare de profit.”⁴² Rolul esențial pentru transmiterea cunoașterii tacite, care rezultă din experiențele anterioare „trial and error”, revine (instituțiilor în general) ca

³⁶ Hayek, F.A., *Individualism and Economic Order*, p. 50

³⁷ Hayek, F.A., *The Counter-Revolution of Science*, pp. 174-175

³⁸ Kirzner, Israel M., *The Driving Force of the Market. Essays in Austrian Economics*, pp. 15-20

³⁹ Mises, Ludwig von, *Human Action*, p. 255

⁴⁰ Idem, p.254.

⁴¹ Kirzner, Israel M., *The Driving Force of the Market. Essays in Austrian Economics*, p. 15

⁴² Idem, p. 17

procedură de descoperire și de transmitere a cunoașterii.

b) Rolul descoperirii

Așa după cum am arătat Hayek este cel care interpretează procesul de echilibrare a pieței (“tendința spre echilibru” a acesteia) ca un proces de descoperire mutuală (tacită); procesul pieței devine un mijloc de transmitere a cunoașterii și astfel indivizii pot descoperi informații utile despre planurile celorlalți participanți (acesta este și modul în care este posibilă coordonarea spontană). Spre deosebire de concepția echilibrului clasic, conform căreia o acțiune este decisă matematic, deoarece modificarea ei nu poate fi decât exogenă și prin urmare păstrarea cadrului acțiunii înseamnă posibilitatea multiplicării infinite a acesteia, lumea reală (procesul pieței) permite modificarea endogenă a planurilor ca efect al descoperirii antreprenoriale. Cu alte cuvinte, această abordare „postulează că tendința spre oportunitățile profitului va fi descoperită în rezistența la rutină a participanților antreprenoriale la procesul pieței.”⁴³ Însă descoperirea pe care o favorizează piața nu se confundă cu căutarea sistematică a unei informații; altfel spus, descoperirea permite transmiterea cunoașterii tacite și nu a celei teoretice, științifice. „Când cineva devine conștient de ceea ce cineva a omis anterior, acela nu produce cunoașterea în sens deliberat. Ceea ce putem spune este că cineva a descoperit ignoranța anterioară (în întregime necunoscută) a altcuiva. Ceea ce distinge descoperirea (relevantă pentru oportunitățile de a realiza profit încă necunoscute) de căutarea de succes (relevantă pentru producerea deliberată de informație pentru care cineva o deține iar altuia îi lipsește) este că prima (spre deosebire de cea din urmă) implică faptul că, surpriza

care acompaniază realizarea a ceea ce cineva a omis este disponibilă imediat «Era chiar sub nasul meu!» Această trăsătură a descoperirii caracterizează procesul antreprenorial al echilibrării pieței.”⁴⁴

Deci, rolul descoperirii, ca element constitutiv al procesului pieței, se rezumă la capacitatea participanților (antreprenorilor) de a detecta și elimina erorile anterioare.

c) Competiția (Rivalrous competition)

Vectorul care impulsionează derularea procesului de piață este antreprenorul, îndrăzneala și imaginația antreprenorială – „ceea ce constituie acest proces este seria descoperirilor generate de îndrăzneala și alerta (atenția, alertness) antreprenorială.”⁴⁵ Dinamica pieței rezidă tocmai în „înfruntarea” antreprenorilor, înțeleasă ca proces de rivalitate, fiecare antreprenor încercând să fie superior celorlalți prin bunurile care le oferă consumatorilor; competiția devine condiție necesară pentru realizarea scopurilor antreprenoriale (profit), dar în același timp este instanța care favorizează descoperirea. Piața, competiția ca „procedură de descoperire” (F.A. Hayek) și „acțiunea umană” (Ludwig von Mises) sunt două denumiri echivalente ale unui proces binar: pe de o parte surprind potențialul de descoperire al competiției iar, pe de altă parte, caracterul antreprenorial al competiției. „Procesul competitiv este unul antreprenorial prin faptul că depinde în mod esențial de impulsurile (incentives) oferite de posibilitatea profitului antreprenorial pur. Din această perspectivă profitul apare, nu în primul rând, ca o dovadă a erorii antreprenoriale, ci ca impulsul de a diminua incidența erorii antreprenoriale.”⁴⁶

⁴⁴ Ibidem, p. 18

⁴⁵ Ibidem, p. 19

⁴⁶ Ibidem, p. 21

⁴³ Ibidem, p. 17

Descoperirea antreprenorială și lumea reală (subiectivismul) sunt aspecte esențiale care oferă cadrul teoretic pentru înțelegerea procesului pieței ca tendință sistematică spre echilibru; piața capătă forma conturată de succedarea episoadelor, secvențelor de descoperire și învățare mutuală.

Școala Austriacă oferă unul dintre cele mai coerente și sugestive constructe teoretice privitoare la concepția asupra antreprenoriatului și, prin aceasta, „Școala Economică Austriacă oferă cel mai bun

cadru de înțelegere al economiei contemporane²⁴⁷; prin intermediul subiectivismului (radical) al individualismului metodologic și al scopului acțiunii umane ne sunt oferite instrumentele necesare înțelegerii funcției antreprenorului în procesul pieței.

---

⁴⁷ „China and the World Economy. From T-shirts to T-bonds”, *The Economist*, July-August 2005, pp. 65-67

Bibliografie

- Barfield, Claude E., Heiduk, Gunter, Welfens, Paul J. J. (ed.), *Internet, Economic Growth and Globalization*, Springer, Berlin, 2003.
- Barry, Norman P., *Hayek's Social and Economic Philosophy*, MacMillan Press, London, 1979.
- Barry, Norman P., *On Classical Liberalism and Libertarianism*, MacMillan, London, 1986.
- Barry, Norman P., *The New Right*, Croam Helnn, U.S.A., 1987.
- Davis, John B. (ed.), *New Economics and Its History*, Duke University Press, London, 1998.
- Derek, Jones C. (ed.), *New Economy Handbook*, Academic Press, Elsevier, USA, 2003.
- Fleetwood, Steve, *Hayek's Political Economy. The Socio-Economics of Order*, Routledge, London, 1995.
- Francois, Abel, “The Political Entrepreneur and the Coordination of the Political Process: A Market Process Perspective of the Political Market”, *Review of Austrian Economics*, 16:2/3, 2003, pp. 153–168.
- Gamble, Andrew, *Hayek. The Iron Cage of Liberty*, Polity Press, 2004.
- Gamble, Andrew, Wright, Tony (ed.), *Restating the State*, Blackwell Publishing, Oxford, 2004.
- Gray, John, *Cele două fețe ale liberalismului*, Ed. Polirom, Iași, 2002.
- Gray, John, *Dincolo de liberalism și conservatorism*, Ed. All, București, 1998.
- Gray, John, *Hayek on Liberty*, Basil Blackwell, Oxford, 1984.
- Hayek, F. A., *Road to Serfdom*, Routledge, London, 1997.
- Hayek, F.A., *Constitution of Liberty*, Routledge and Kegan Paul, London, 1960.
- Hayek, F.A., *Individualism and Economic Order*, Routledge and Kegan Paul, London, 1952.
- Hayek, F.A., *Law Legislation and Liberty, Rules and Order (vol.I)*, The University of Chicago Press, 1973.
- Hayek, F.A., *Law Legislation and Liberty, The Mirage of Social Justice (vol.II)*, Routledge & Kegan Paul, London, 1976.
- Hayek, F.A., *Law Legislation and Liberty, The Political Order of a Free People(vol.III)*, Routledge & Kegan Paul, London, 1982.
- Hayek, F.A., *New Studies in Philosophy, Politics, Economics and the History of Ideas*, Routledge, London, 1978.
- Hayek, F.A., *Sensory Order*, Routledge and Kegan Paul, London, 1952.
- Hayek, F.A., *Studies in Philosophy, Politics and Economics*, The University of Chicago Press, Chicago, 1967.

- Hayek, F.A., *The Counter-Revolution of Science*, The Free Press of Glencoe, Collier – Macmillan Limited, London, 1995.
- Holcombe, Randall G., “Equilibrium Versus the Invisible Hand”, *Review of Austrian Economics*, 12, 1999, pp. 227–243.
- Horwitz, Steven, “From *The Sensory Order* to the Liberal Order: Hayek’s Non-rationalist Liberalism”, *Review of Austrian Economics*, 13, 2000, pp. 23–40.
- Kirzner, Israel M. (ed.), *Method, Process, and Austrian Economics. Essays in Honor of Ludwig von Mises*, Lexington Books, Massachusetts, 1982.
- Kirzner, Israel M., *Competition and Entrepreneurship*, The University of Chicago Press, Chicago, 1973.
- Kirzner, Israel M., *Discovery and the Capitalist Process*, University of Chicago Press, Chicago, London, 1985.
- Kirzner, Israel M., *The Driving Force of the Market. Essays in Austrian Economics*, Routledge, London, 2000.
- Kirzner, Israel M., *The Meaning of Market Process. Essays in the Development of Modern Austrian Economics*, Routledge, London, 1992.
- Kirzner, Israel M., „Creativity and/or Alertness: A Reconsideration of Schumpeterian Entrepreneur”, *Review of Austrian Economics*, 11, 1999, pp. 5-17.
- Kley, Roland, *Hayek's Social and Political Thought*, Clarendon Press, Oxford, 1994.
- Kymlicka, Will, “Liberal Individualism and Liberal Neutrality”, *Ethics*, vol. 99, no. 4 (jul., 1989), pp. 883-905.
- Lachmann, M. Ludwig, ”From Mises to Shackle: An Essay on Austrian Economics and Kaleidic Society”, *Journal of Economic Literature*, vol. 14, no. 1, 1976, pp. 54-62.
- McCann, C. R. Jr., “F. A. Hayek: The Liberal as Communitarian”, *Review of Austrian Economics*, 15:1, 2002, pp. 5–34.
- Mises, Ludwig von, *Capitalismul și dușmanii săi*, Editura Nemira, București, 1998.
- Mises, Ludwig von, *Economic Calculation in the Socialist Commonwealth*, in Hayek, F.A. (ed.), *Collectivist Economic Planning*, Routledge and Kegan Paul, London, 1963.
- Mises, Ludwig von, *Epistemological Problems of Economics*, D. van Nostrand, Princeton, 1962.
- Mises, Ludwig von, *Human Action*, Yale University, New Haven, 1963.
- Mises, Ludwig von, *Liberalism*, Sheed Andrews & McMeel, Kansas, 1962.
- Mises, Ludwig von, *Omnipotent Government*, Arlington House, New Rochelle, 1962.
- Mises, Ludwig von, *Socialism*, Jonathan Cape, Thirty Bedford Square, London, 1951.
- Mises, Ludwig von, *The Anticapitalistic Mentality*, Libertarian Press, South Holland, 1972.
- Mises, Ludwig von, *The Ultimate Foundation of Economic Science*, Andrews and McMeel, Sheed, 1976.
- Oakeshott, Michael, *Raționalismul în politică*, Ed. All, București, 1995.
- Ollsen, Mark, Peters, Michael A., ”Neoliberalism, higher education and the knowledge economy: from the free market to knowledge capitalism”, *Journal of Education Policy*, vol. 20, no. 3, May 2005, pp. 313–345.
- Polanyi, Michael, *The Study of Man*, The University of Chicago Press, Chicago, 1959.
- Ryle, Gilbert, *Collected Papers*, vol.2, Hutchinson of London, London, 1971.